Shikshan Sanshodhan : Journal of Arts, Humanities and Social Sciences ISSN: 2581-6241 Volume - 3, Issue - 4, July-Aug – 2020
Bi-Monthly, Peer-Reviewed, Refereed, Indexed Journal Impact Factor: 3.589
Received on : 01/07/2020 Accepted on : 18/07/2020 Publication Date: 31/08/2020

विद्यार्थ्यांचा इंग्रजी शब्दसंग्रह विकसित करण्यासाठी अनौपचारिक साधनांचा वापर

श्रीवैभव विठ्ठल पोरे
पदवीधर शिक्षक, जि.प.प्राथमिक शाळा होळकरवाडी ता. हवेली जि. पुणे
E-mail - vaibhavpore76@gmail.com

सारांश : भाषा हे मानवी व्यवहाराचे एक समर्थ माध्यम आहे. इंग्रजीही आंतरराष्ट्रीय भाषा आहे आणि आजच्या तंत्रयुगात टिकायचे असेल तर प्रत्येकाला इंग्रजी पूर्णपणे येणे आवश्यक आहे. भाषा चांगली बोलता येण्यासाठी व समजण्यासाठी मुलांजवळ शब्दांचा भरपूर साठा असायला हवा आणि म्हणून इयत्ता सातवीच्या वर्गातील विद्यार्थ्यांचा शब्दसंग्रह विकसित करण्यासाठी अनौपचारिक साधनांचा वापर करण्याचा उपक्रम करण्याचे निश्चित झाले. उपक्रमात वापरण्यात आलेले शब्द ज्ञात झाले आणि पूर्व चाचणीत ३०% शब्द वाचन करता आले व उत्तर चाचणीत ९०% शब्द वाचन करता आले.

संकेत शब्द : इंग्रजी भाषा; शब्दसंग्रह; अनौपचारिक साधनांचा वापर;

१ प्रस्तावना :

मानवी जीवनात भाषेला जे अनन्यासाधारण महत्व प्राप्त झाले आहे, हे लक्षात घेतले तर शैक्षणिक दृष्ट्याही किती महत्व आहे, हे सहजच समजू शकेल. व्यवहारातून आणि अनुभवातून मूलभाषा शिकत. इंग्रजीही आंतरराष्ट्रीय भाषा आहे आणि आजच्या तंत्रयुगात टिकायचे असेल तर प्रत्येकाला इंग्रजी पूर्णपणे येणे आवश्यक आहे.

जि. प. प्राथ. शाळा होळकरवाडी ता. हवेली जि. पुणे ही हवेली तालुक्यातील अगदी दक्षिणे कडील बाजूला वसली आहे. पालक पुरेसे साक्षर नसलेले, घरून मार्गदर्शनाचा अभाव होता. घराची परिस्थितीही साधारण असल्याने काम करणे हे कुटुंबासाठी महत्वाचे होते. मी माझ्या शाळेत अध्यापन कार्यकरत असताना सदर वर्गातील मुलांचे वाचन घेतले असता वर्गातील जवळ जवळ ७०% विद्यार्थी अडखळत वाचन करताना आढळले त्याच प्रमाणे मुलांना अनेक शब्दांचेही ज्ञान नाही असे आढळले. त्यामुळे पाठाचा आशय शिकविण्यात अनेक अडचणी निर्माण होतात अशी अवस्था जानवली. ही समस्या निराकारनाची कल्पना सुचली आणि काही प्रयोग करण्याची प्रेरणा मिळाली.

भाषा चांगली बोलता येण्यासाठी व समजण्यासाठी मुलांजवळ शब्दांचा भरपूर साठा असायला हवा आणि म्हणून इयत्ता सातवीच्या वर्गातील विद्यार्थ्यांचा शब्दसंग्रह विकसित करण्यासाठी अनौपचारिक साधनांचा वापर करण्याचा उपक्रम करण्याचे निश्चित झाले.

२ पार्श्वभूमी :-

शासननिर्णय दिनांक २२/०६/२०१५ नुसार आपल्या महाराष्ट्र राज्यात प्रगत शैक्षणिक महाराष्ट्र कार्यक्रमाची अंमलबजावणी सुरु झालेली आहे.

३ नवोपक्रमाची गरज व महत्व :-

गरज :-

भाषा हे मानवी व्यवहाराचे एक समर्थ माध्यम आहे. स्वातंत्र्योत्तर काळात शिक्षणाचा प्रचार व प्रसार वेगाने झाला. विद्यार्थ्याची भाषा अधिक समृद्ध नहोण्याची काही कारणे आढळली ती पुढीलप्रमाणे :-

१) मुलांचा शब्द संग्रह कमी असल्याने वाचन, भाषण, संभाषण, संप्रेषण यात मुले कमी पडत होती.
२) लेखना ची सवय नव्हती.
३) आत्मविश्वास कमी होता. त्यामुळे न्यूनगंडाची भावना झाली होती.
४) मुले स्वत:ला व्यक्त करु शकत नव्हती.
५) इंग्रजी विषया बद्दल नावड व भिती निर्माण झाली होती.
६) शिकण्यातील आनंद व मजा निघून जाऊन केवळ सक्तीचा विषय म्हणून शिकण्याकडे कल दिसत होता.

महत्व :-

१) शब्दसंग्रह हा भाषा विकसनाचा पाया आहे.
२) शब्दां मुळेच भाषा मुक्तपणे वापरता येते.
३) दैनंदिन जीवनात शब्द वापरावे लागतात.
४) शब्दांशिवाय मुले वाचू व बोलू शकत नाही.
५) स्वत:ला व्यक्त करण्यासाठी पुरेसा शब्दसाठा असणे गरजचे आहे.
६) विषयाची आवड निर्माण होऊन कौशल्यांचा विकास होण्यासाठी शब्द संपत्ती महत्वाची आहे.

४ उद्दिष्ट्ये :-

जि.प. प्राथ. शाळा होळकर वाडी ता. हवेली जि. पुणे येथील इयत्ता ७ वीच्या वर्गातील विद्यार्थ्यांना -

१) इंग्रजीच्या शब्द संपत्ती विकासात येणा-या समस्यांचा शोध घेणे.
२) इंग्रजीमध्ये ज्ञात असनारे शब्द किती व कोणते हे जाणून घेणे.
३) उपक्रमाचा वापर करुन इंग्रजीतील शब्द संग्रह वाढविणे.
४) शब्द व त्यांचा अर्थ जाणून घेऊन त्यांचे उपयोजन करावयास लावणे.
५) शब्दसंग्रहाच्या बाबतीत न्युनगंड दूर करून आत्मविश्वास निर्माण करणे.

व्याप्ती आणि मर्यादा :-

व्याप्ती :-

१) पर्यावरणातील शब्द, क्रियापदे व नाम यांच्यापुरतेच मर्यादित.
२) मुलांची आवडव अनुभव विश्वाचा विचार शब्दांची निवड करताना केला

मर्यादा:-

१) स्पेलिंग अचूकतेला दुय्यम महत्व.
२) शब्द सांगणे अर्थ समजणे महत्वाचे मानले.
३) शब्दांचे स्पेलिंग व लेखन हे प्रामुख्याने उद्दिष्ट नव्हते.

नवोपक्रमाची नाविन्यता :-

१) ज्ञान रचनावादी व आनंददायी शिक्षण प्रक्रिया.
२) विद्यार्थ्यांना इंग्रजीची आवड निर्माण करणे.
३) विद्यार्थ्यांच्या जिज्ञासा वाढीला प्रोत्साहन मिळणे.
४) इंग्रजी शब्द संपत्ती वाढ करणे.

५ नियोजन :-

इयत्ता ७ वीच्या वर्गातील विद्यार्थ्यांचा इंग्रजी मधील शब्दसंग्रह विकसित करण्यासाठी अनौपचारिक साधनांचा वापर करून खालीलप्रमाणे नियोजन केले.

शब्दांची यादी :-

माहिती नसणारे शब्द, माहिती असणारे शब्द व अपेक्षित शब्द

नवोपक्रमाची पद्धत :-

६ प्रायोगिक पद्धत.

आढावा (मूल्यमापन):-

१) सर्व कार्डे एकत्र केली
२) विविध खेळ तयार केले
३) लेखी आढावा घेतला नाही.
४) दृढीकरण महत्त्वाचे मानले.

७ यशस्विता/ फलनिष्पत्ती :

१) विद्यार्थ्यांना किती शब्द वाचता येतात याची यादी तयार झाली.
२) उपक्रमात वापरण्यात आलेले शब्द ज्ञात झाले
३) पूर्व चाचणीत ३ मुलांना ३०% शब्द वाचन करता आले.
४) उत्तर चाचणीत ९ मुलांना ९०% शब्द वाचन करता आले.

परिशिष्ट– शब्दांच्या याद्या

Action Verb

Go	Dig	Love	Bake
Skate	Throw	Swing	Build
Play	Sleep	Listen	Buy
Fly	Paint	Serve	Call
Walk	Rain	Ride	Close
Play The Guitar	Run	Wave	Come
Climb	Drive	Swim	Cry
Sing	Dance	Bring	Enter
Clean	Wet	Jump	Exit
Plant	Collect	Kick	Fall
Graduate	Eat	Make	Fix
Think	Cut	Drink	Seat
Agree	Arrive	Water	Ask
Carry	Grab	Help	Stand
Give	Laugh	Lift	March
Hit	Hop	Move	Nod
Bite	Open	Push	Talk
Celebrate	Bind	Chase	Blow
Chose	Blush	Chat	Chew
Copy	Boil	Box	Cheer
Distribute	Classify	Count	Pull
Dive	Click	Cover	Break
Draw	Collapse	Crack	Breath
Exchange	Feed	Paint	Crash
Flee	Float	Fold	Handle
Hide	Cross	Cry	Destroy
Find	Dispose	Dress	Drop
Enjoy	Erase	Escape	Divided
Compete	Confess	Construct	Control
Breed	Do	Cook	Burn
Hit	Hold	Hug	Hunt
Inhale	Hypnotize	Inject	Leave
Kill	Kiss	Knock	Mix
Keep	Mash	Burst	Moo
Put	Operate	Nap	Buzz
Attempt	Pass	Paste	Carry
Read	Shut	Polish	Catch
See	Sink	Pour	Smash
Shake	Skid	Snatch	Suck
Shoot	Sip	Slide	Shrink
Salute	Sleep	Send	Shout
Smile	Touch	Turn	Yell
Write	Attack	Bat	

Nouns

Aeroplane	Ant	Antelope	Apple
Arm	Armchair	Arrow	Bag
Ball	Bank	Balloon	Bamboo
Banana	Battery	Baseball	Basket
Bat	Belt	Bathtub	Bed
Bedroom	Bicycle	Bench	Bell
Bike	Board	Bus	Butte
Bird	Bookcase	Butter	Booklet
Body	Bucket	Bread	Bottle
Broom	Book	Breakfast	Boat
Cactus	Cake	Cafe	Cabbage
Cap	Calendar	Candle	Calculator
Car	Chair	Card	Camera
Cat Tab	Chalk	Cheese	Cardboard
Coal	Cloth	Cloud	Chocolate
Coin	Comb	Computer	Cost
Corn	Cone	Cotton	Duster
Man	Motor Cycle	Pan	Pen
Stool	Table	Wire	

ज्ञात असणारे शब्द

Act	Action	Add	After
Afternoon	Again	Ahead	Air
All	Aloud	Baby	Back
Band	Bang	Bad	Ball
Batch	Bee	Bank	Bat
Cage	Cake	Call	Calm
Camp	Cancel	Candle	Candy
Cane	Captain	Day	Date
Down	Dead	Dear	Deaf
Deep	Depot	Design	Desk
Diamond	Diesel	Display	Each
Eagle	Earth	Easy	
Eat	Elder	Elbow	Electricity
English	Enjoy	Entrance	Erect
Every	Eye	Face	Fair
Fail	False	Far	Fan
Farm	Fool	Foot	Forest
Forget	Forgive	Fort	Fight
Find	Game	Gap	Garden
Gas	Gate	Gift	Ginger
Girl	Give	Ghost	Garlic
God	Gold	Glass	Glad
Habit	Hair	Hall	Hammer
Hand	Hard	Hare	Happy
Handkerchief	Half	He	Head
Health	Hear	Help	I
Ice	Idea	Ill	In
Ink	Insect	Inside	Into
Iron	Island	Information	Is
Ink	Pot	Important	Mad
Madam	Make	Man	Mango
Mark	Market	Mat	Match

Meadow	Mean	Measure	Medal
Meet	Merry	Metal	Neck
Need	Needle	Near	Narrow
Nature	Naughty	Nose	Now
Number	Note	Niece	Notebook
Nest	Net	Odd	Ocean
Office	Oil	On	One
Onion	Only	Once	Old
Object	Open	Orange	Order
Our	Pack	Pad	Page
Pain	Paint	Painter	Pair
Palace	Pale	Pan	Pants
Papaya	Paper	Parcel	Park
Pat	Quack	Quality	Queen
Question	Quick	Quickly	Quiet
Quite	Rabbit	Race	Radish
Read	Ready	Really	Relative
Sack	Sad	Safe	Salt
Say	Scale	Scare	School
Scorpion	Sea	Scarecrow	Scarf
Sand	Same	Seat	Shake
Table	Tag	Tail	Tailor
Take	Tale	Talk	Tank
Tap	Tar	Taste	Teach
Teacher	Tea	Ugly	Umbrella
Under	Unit	Up	Use
Upper	Very	Vegetable	Village
Violin	Visit	Voice	Vanish
Variety	Volleyball	Vulture	Visitor
Van	Wafer	Waist	Wake
Wall	Want	Warm	Wash
Waste	Water	Wave	We
Weed	Week	Weak	Welcome
Way	Xerox	Yak	Yam
Yap	Yawn	Year	Yell
Yellow	Yes	Yesterday	You
Young	Your	Zebra	Zero
Zip			

जसेच्या तसे वापरले जाणारे शब्द

Bus	Truck	Tractor	Camera
Table	Bench	Basket	T.V.
Video	Talkies	Lamp	Chair
Railway	Train	Fan	Sandal
Computer	Bottle	Bat	Ball
Catch	Match	Letter	Boss
Post	Festival	Rack	Button
Light	Charger	Paper	Chart
Bullet	Motor	Motor Cycle	Horn
Board	Painter	Doctor	Driver
Conductor	Principle	Lift	Car
Water	Pen	King	Office
Church	Partition	Photographer	Plate
Box	Sugar	Spoon	Ice-Cream

Signal	Road	Zebra	Crossing
Greeting	Card	Morning	Running
Gym	Clock	Torch	Bulb
Measure	Connection	Memory	Minister
Parking	Watch	Speech	Height
Right	Left	Turn	Apple
Rose	Pad	Window	Door
Kitchen	Bed	Nail	Cutter
Bowler	Runner	Out	Boundary
Ground	Play	Chess	Tour
Kick	Personal	Assistant	Bar
Mute	S.T.	Transport	Matter
Jeep	Van	Ambulance	Building
School	Teacher	Puncture	Cover
Supply	Tap	Top	Tube
Disturb	Mat	Chat	Cap
Title	Picture	Wire	Bucket
Towel	Under Wear	Wife	Lock
Key	Good	Silver	

संदर्भसूची/ परिशिष्ट :

संदर्भसूची:

ई. १ ली ते ४ थी इंग्रजी पाठ्यपुस्तक.
My English Dictionary.
न्युज पेपर
चित्रांची पुस्तके

वेबखर्च (URL) – www.softschool.com/examples/grammer/action verbs example/55
www.examples.yourdictionary.com/action-verbs-examples.html

ग्रंथसुची :-

अ. क्र.	पुस्तकाचे नाव	लेखक	प्रकाशन संस्था	प्रकाशन वर्ष
१	शैक्षणिक संशोधन पध्दती	भिंताडे वि. रा.	नित्य नुतन प्रकाशन	२००६
२	शैक्षणिक मुल्मापन व संख्या शास्त्र	दांडेकर वा. ना.	श्री विद्या प्रकाशन, पुणे	२००४
३	कृती संशोधन व नवोपक्रम	गाडगीळ स्वाती	सुविचार प्रकाशन, पुणे	२००६
४	शिक्षणाचे अधिष्ठान	गजरे, चिटणीस, पाटील	नित्यनुतन प्रकाशन, पुणे	२००६
५	अध्यापन शास्त्र आणि पद्धती	कुंडले म. बा.	व्हीनस प्रकाशन, पुणे	२००५
६	शैक्षणिक संशोधनाची मुलतत्वे	मुले रा. श. व मराठे वि. तू.	महाराष्ट्र विद्यापीठ ग्रंथ निर्मिती मंडळ, नागपूर	१९८७
७	Third Language English	प्रधान उमेश व कुंभार र. आ.	सुविचार प्रकाशन, पुणे	२००६
८	English Marathi Dictionary	रमेश वा. घोंगडे	मराठी भाषांतर संस्था	१९९७-२००३